

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A HAGYOMÁNYOS SZŐLŐK KORSZERŰSÍTÉSÉNEK ÖKONÓMIAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

BARANYI JÓZSEF dr.

Szőlőtermelésünk jelenlegi termelési eredményei 50%-kal a világszínvonal alatt vannak és mintegy 30%-kal elmaradnak a világátlagtól. Az alacsony termelési mutatók kedvezőtlenül hatnak az önköltségre, az üzemek jövedelmezőségére, egyszóval szőlőtermelésünk gazdaságosságára. Ezért szőlőtermelő nagyüzemeink gazdasági kulcskérdései közé tartoznak ma: a területegységre eső hozamok növelése, a ráfordítási költségek csökkentése és nem utolsósorban az élő munka termelékenységének fokozása.

Ezekben a területeken — szőlőtermelésünkben éppen úgy, mint más ágazatokban — jelentős előrehaladást csak az ipari termeléshez hasonló feltételek megteremtésével érhetünk el. Erre pedig a sorok szélesítése és a művelési mód megváltoztatása nyújt lehetőséget. Csak a korszerű szőlőültetvényeken alkalmazhatók a nagy teljesítményű gépek, csak itt csökkenthetők radikálisan, az élőmunka-ráfordítások, itt tehető egyenletessé a munkaerő foglalkoztatása stb.

Az első feladat tehát szőlőüzemeink korszerűsítése, az ehhez kapcsolódó agrotechnikai és üzemszervezési fejlesztési célkitűzések megvalósítása, mind a rekonstrukciók, mind a járulékos és kiegészítő beruházások vonalán.

A KORSZERŰSÍTÉS GONDJAI

A második ötéves terv első éveiben és azt megelőzően, a rekonstrukciós munkák során — főleg a minőségi borvidékeken, a Mátra alján, Eger környékén, Szekszárdon, Badacsonyban, a Villány-Siklói dombhátakon, Sopronban, Tokajhegyalján, Mórton és a balatonfüredi borvidéken — nagyobb részt nyugat-európai minőségű szőlőfajtákkal létesítettek hagyományos telepítési rendszer szerint sűrűsoros ültetvényeket. Ez a terület országosan megközelíti a 8000 kh-at, amelyen a gazdaságok 120×100, 150×100 cm sor- és tőtávra telepítették a szőlőt.

Felvetődik a kérdés: vajon mi legyen a sűrűsoros szőlőültetvényekkel? Ezek üzemeltetése ugyanis komoly problémát jelent a szőlőüzemágra specialí-

zált gazdaságoknak, mert kicsiny a hozamuk, fokozzák a munkaerőhiányt, rontják a munka termelékenységét és nem kismértékben a szőlőüzemek jövővelmezőségét. Érdemes-e ezeket az ültetvényeket korszerűsíteni? A válaszadás előtt fontolóra kell venni, hogy:

- a mai szűkös munkaerő-ellátottság mellett termelőüzemeinkben fenn tarthatók-e egyáltalán a korábbi időszakok agrotechnikai elgondolásai szerint telepített sűrűsoros szőlőkultúrák, amelyek nem gépesíthetők;
- a hagyományosan telepített ültetvényekben a művelőutak létesítése és az alacsonyabb fokú gépesítés megoldja-e a kritikus időszakokban jelentkező munkacsúcsokkal járó üzemelési gondokat (zöldmunkák, talajmunkák időbeli és minőségi végzése);
- az átalakítással járó átmeneti hozamkiesés milyen módszerbeli intézkedésekkel csökkenthető, vagyis milyen távú legyen a korszerűsítéssel járó agrotechnikai beavatkozás;
- a korszerűsítéssel járó többletráfordításokkal meg tudnak-e birkózni szőlőüzemeink a jövővelmezőségi célkitűzések érvényesülése mellett?

A KORSZERŰSÍTÉSSEL JÁRÓ ELŐNYÖK

A korszerűsítéssel párosuló új-termesztéstechnikai módszerek konkrét előnyöket biztosítanak a történelmi borvidékeken gazdálkodó szőlő-nagyüzemeinknek. Az első helyen feltétlenül a munkaerő-gazdálkodás javításában mutatkozó eredményeket emelhetjük ki. Így főleg azokat, amelyek a korszerűsítés velejárójaként a munkaerőgondok megszüntetésében az egysegnyi területre jutó élőmunkaóra-szükséglet csökkentésében, az alacsonyabb bérfelhasználásban, a tavaszi és nyári munkacsúcsok teljes megszüntetésében és nem utolsósorban az élőmunka-termelékenység kedvező alakulásában jelentkeznek.

A munkaerő-szükséglet, a bérfelhasználás csökkenése

A sűrűsoros, hagyományosan telepített ültetvény évi átlagos munkanap-szükséglete holdanként 75—90, a korszerűsített, magasművelésű kultúrák 40—45 munkanap. Tehát 8000 kh területet számba véve, éves viszonylatban hozzávetőlegesen 280—360 ezer munkanap takarítható meg az átalakítás teljes befejezése utáni években. E megtakarítás révén szőlőüzemeinkben az évi munkabér-költség — napi 50—60 Ft napszámért alapul véve — mintegy 14—16 millió forinttal csökkenne. E számok arról tanúskodnak, hogy üzemeinkben a szőlőágazat a korábbi állapotokhoz képest — a módosult termesztéstechnika és komplex gépesítés útján — nem egészen fele fizikai munkaerő-létszámmal és munkabér-felhasználással üzemeltethető.

A hozam növekedése

A korszerűsítési munkák szükségessége mellett szól az is, hogy az új termesztéstechnikával — a magasművelésre alkalmas fajták esetében — nagyobb termésátlagok érhetőek el. A hozamnövekedés különösen azoknál a

fajtáknál nagy jelentőségű, amelyek egyébként hagyományos művelésben alacsony termésátlagaik mellett mint gazdaságos ültetvények nem tarthatók fent (tramini, szürkebarát, cabernet, medoc noir, csabagyöngye, zöldszilváni, rizling-szilváni stb.). A korszerűsítés révén e fajták termőkapacitásának fokozása megerősíti azt a tényt, hogy a gyengébben termő minőségi fajtákkal is megalapozható a jövedelmező szőlőágazat.

A fajtára jellemző termelési előírások szigorú betartásával a magasművelésű kultúrák termőképessége lényegesen fokozható. Ez azonban nem lehet egyértelmű a termelési rekordok hajszolásával, mert annak káros kihatásai gyorsan jelentkeznek a mustok cukorfokának csökkenésében. Ez az összefüggés a termés mennyisége és minősége között a bakművelésű, az alacsonykorodós és magasművelésű szőlőültetvényekre egyaránt érvényes.

Biztató, hogy történelmi borvidégeink kedvező termelési adottságai következtében a korszerűsítéssel járó termésátlag-növekedés nem okoz számottevő minőségromlást. Ezt igazolják az 1. táblázat adatai.

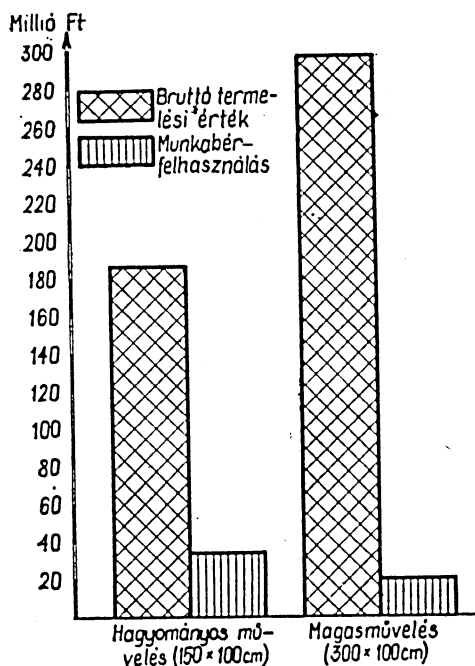
Megállapításaink alátámasztására szolgáljanak még a következő termelési adatok: az 1968. évben a *Tokajhegyaljai Állami Gazdaság* korszerűsített ültetvényeiben — a kontroll parcellák termésével szemben — 1 kh-ravetítve, furmint szőlőfajtáknál 16 q hozamtöbbletet értek el 24 cukorfok minőséggel. Ezen túlmenően, az átalakított parcellákról — a korábbi hiedelmek alaptalanságát igazolva — kh-anként még további 583 kg II. o. minőségű aszszemet is betakarítottak. A korszerűsítés pozitív eredménnyel járt a múlt évben a *Szekszárdi Állami Gazdaságban* is, ahol az átalakított tábl-

1. táblázat

KÜLÖNBÖZŐ SZŐLŐFAJTÁK TERMÉSHOZAMA AZ EGRI BORVIDÉKEN*
(1968. év)

Fajta	Hagyományos alacsony kordonművelésű, 150×100 cm-es térállású szőlőkben		Korszerűsített magasművelésű 300×100 cm-es térállású szőlőkben	
	termésátlag (q/ha)	a must cukorfoka	termésátlag (q/ha)	a must cukorfoka
Leányka	20,2	18,5	41	17,4
Olaszrizling	30,0	17,6	43	17,0
Muscat Othonel	18,0	18,5	35	17,8
Opportó	28,0	18,3	51	17,0
Kékfrankos	25,0	17,5	36	17,2
Kadarka	28,0	16,0	48	15,2
Tramini	leoltott anyatelep (3. év)		35	19,3

* A felsorolt szőlőfajták termésének betakarítása mindkét művelési módnál — a tramini parcella kivételével — a rothadási kár csökkentése céljából, a technológiai érettség szakaszában történt.

1. ábra. 8000 kh sűrűsoros ültetvény korszerűsítésének kihatása a termelési értékre és a bérfelhasználásra

lettel számolhatunk. E többletermés körzetében jelentkezik mint áruszőlő, amelynek értéke — az árrendeletben biztosított alapár + fajtafelár + nagyüzemi felár felszámításával — országosan 100 millió Ft termelésiérték-emelkedésnek felel meg. Ezzel egyidejűleg — mint arról már az előbbiekből megemlékeztünk — számottevő munkabér-megtakarítás is elérhető (lásd: 1. ábrát).

Munkaerő-gazdálkodási előnyök

A sűrűsoros térállású szőlőültetvények termelési kockázata — jelentős élömléki-igényük miatt — lényegesen nagyobb, mint a korszerűsített, intenzív kultúráké. A keskeny sorú szőlő gépesíthetősége a szűk térállás miatt korlátozott, a magas tőszám pedig fokozottabban igényli az egyedi kezeléshez szükséges kézi munkaerőt. E körülmények miatt hagyományos szőlőinkben évenként visszatérő jelenség a tavaszi és nyári munkaesés. Ezeket a korszerűsítéssel ki lehet küszöbölni. Ezt demonstrálja a szemben levő oldalon bemutatott 2. ábra.

A grafikonból megállapítható, hogy a hagyományos ültetvényeken a

lák — fehér és kék szőlőfajtákra tekintet nélkül — a hagyományos parcellákéval szemben 10–12 q/kh terméstöbbletet szüreteltek elfogadható minőségű musttal.

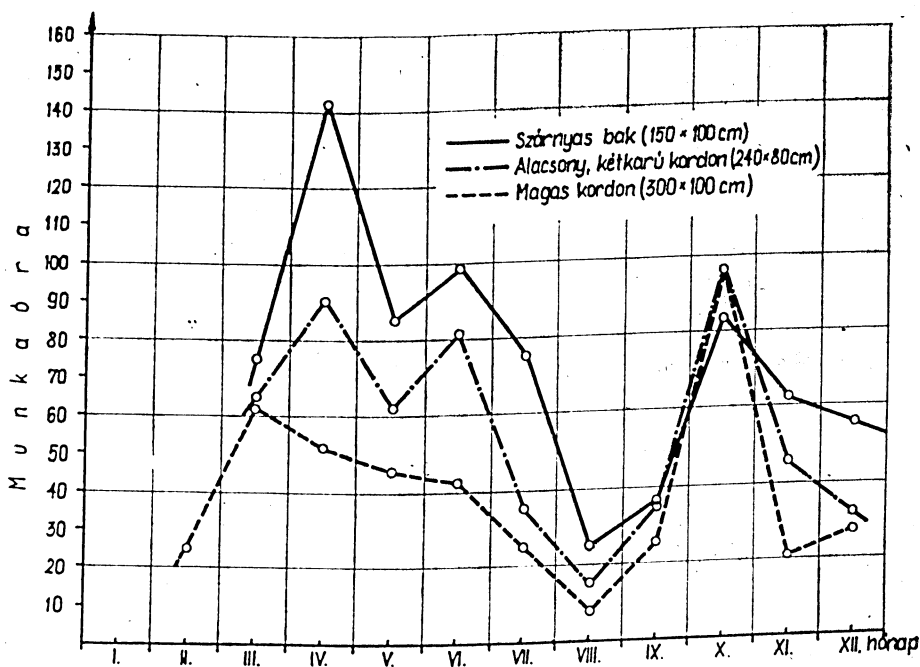
Adataink szerint azokban a gazdaságokban, amelyekben korszerű ültetvényeken minőségi fajtáknál 40–45 q/kh átlagtermést szüretelnek, ott a bor minősége mindössze 0,5–0,8 Mall. fokkal marad el az alacsonyabb termésátlagot elérő gazdaságokétól. Szakembereink véleménye szerint a minőségromlás határértéke 60 mázsa/kh terméshozamnál kezdődött.

Történelmi borvidékeinken, a korszerűsítésre alkalmas szőlőfajták termőképességét mérlegelve, az alkalmazott új agrotechnikai módszerek segítségével — a hagyományos kultúrák 25–30 q/kh átlagtermésével szemben — 40–45 q/kh átlaghozamokat is képesek produkálni. Ha tehát a minőségi borvidékeken a korszerűsítésre alkalmas, jó állagú termőszőlő-ültetvények átalakítását befejezzük, 12 000 tonna áruszőlő-több-

tav
szés
igén
növe
gyo
ága
(üz

kid
lis
sitr
eso
szés
gez

agr
gép
sző
de
rév

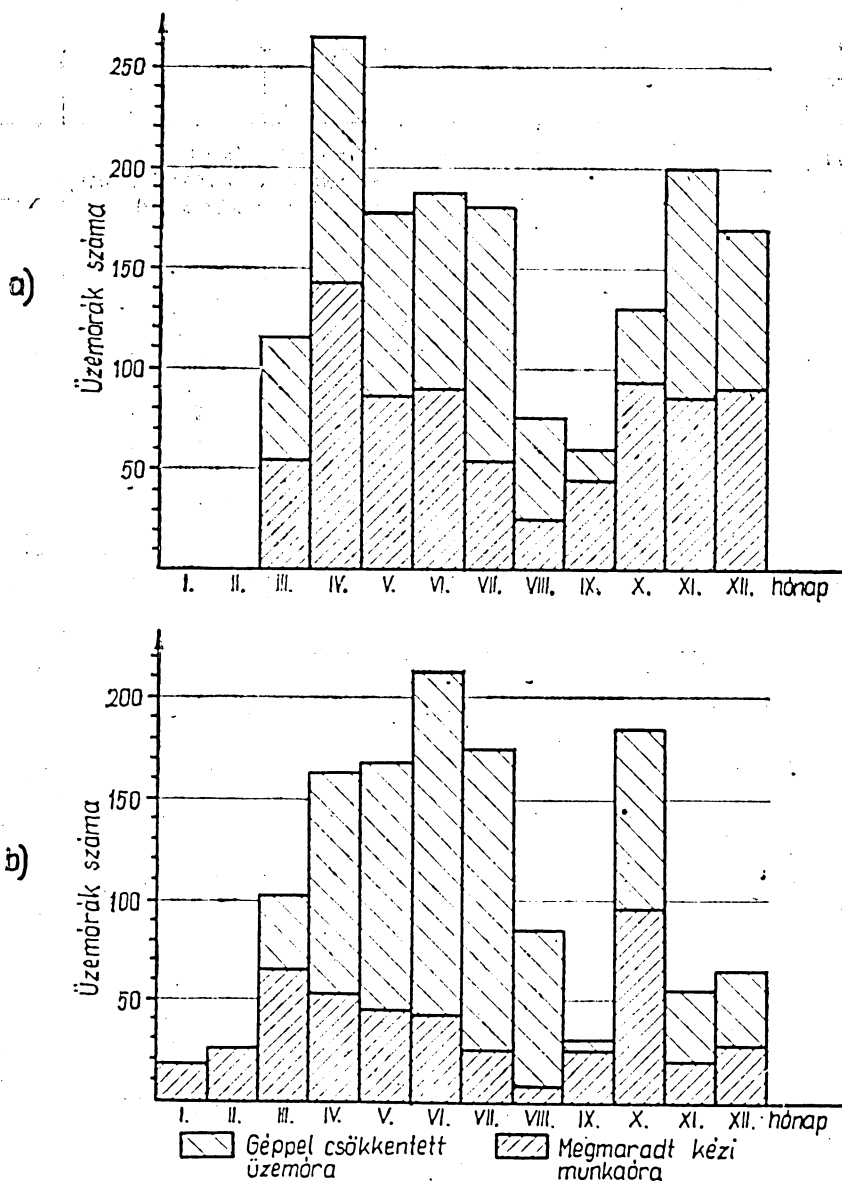

2. ábra. Különböző művelési módok kézimunka-felhasználása Egerszólátban

tavaszi munkacsúcs március—április hónapokban jelentkeznek, amikor a metszési, tőkepótlási, támbereendezés-helyreállítási munkálatok fokozottabban igénylik a kézi munkaerőt. A nyári főszezonban a munkacsúcs egybeesik a növényvédelmi és zöldmunkákkal, talajvédelmi és ápolási munkákkal. Hagyományos ültetvényeken a nyári munkatorlódást még olyan társüzemek jelenléte is súlyosbíthatja, amelyek kifejezetten munkaigényesek (üzemi gyümölcsös, szántóföldi zöldségtermesztés).

A következő oldalon közölt 3. ábra *a*) és *b*) részének összehasonlításából kiderül, hogy a keskeny sorvezetésű, kordonos szőlőkben használatos speciális erő- és munkagépek (RS—56, RS—09 erőgépek és munkagépek) teljesítményei messze elmaradnak az univerzális traktorokétól és az ezekhez kapcsolható munkagépektől, amelyekkel minden egyes munkafázis — a metszés és termésbetakarítás kivételével — alacsony üzemelési költséggel elvégezhető.

A mai munkaerő-ellátottság mellett tehát biztonságos termelés — az agrotechnikai munkák időbeli és minőségi elvégzése — csak a komplex gépesítés bevezetésére alkalmas, szélessoros kultúrákban lehetséges. Az ilyen szőlőkben a munkacsúcs csak az őszi, betakarítási időszakban jelentkezik, de az is lényegesen enyhébb formában, a szállítóképesség jobb kihasználása révén.

3. ábra. A hagyományos és korszerűsített ültetvények kézi és gépi üzemóra-szükséglete
 a) alacsony kordonos művelés (150×100 cm);
 b) Lenz-Moser magasművelés (300×100 cm)

A munkatermelékenység növekedése

Mezőgazdasági kultúrnövényeink közül jelenleg a hagyományos művelésű szőlő munkatermelékenységi mutatója a legutolsó a rangsorban. Amint az alábbi adatokból kitűnik, a hozam és a felhasználásra kerülő élő munka hányadosa — mint munkatermelékenységi mutató — ágazatonként a búzához viszonyítva nagyon eltérő érték lehet:

	Évi munkanap-ráfordítás	Egy munkaóra-ra jutó termelési érték (Ft)	Termelékenységi mutató a búzáéhoz viszonyítva (%)
Búza	3,9	90,3	100,0
Kukorica	13,0	28,2	31,3
Burgonya	30,7	37,6	41,6
Cukorrépa	38,6	31,1	34,5
Téli alma	68,5	40,3	44,6
Szőlő, hagyományos	75,0	24,9	27,5
Szőlő, korszerűsített (magasművelésű)	45,0	77,0	85,2

Az adatokból azonban az is megállapítható, hogy a sűrűsoros ültetvények korszerűsítésével az egy munkaóra-ra jutó hozam értéke a szőlőágazatban 77 Ft-ra emelkedhet, s így a szőlőtermelés a munkatermelékenységi rangsor utolsó helyéről a másodikra léphet elő.

A hagyományos szőlőkben egy kézimunka-órával 1,8—2,3 liter, a magasművelésű kultúrákban átlagosan 6,7 liter bor is megtermelhető.

A korszerűsített ültetvény munkatermelékenységi mutatója kedvező alakulásában döntő szerep jut a termés hozam növekedésének. A Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet felmérései szerint az élőmunka-termelékenység alakulásában a termésátlag 78,8%-os arányban, a kézi munkaerő-felhasználás pedig 21,2%-os hányaddal vesz részt.

A termelés hatékonyságának fokozódása

A szőlő területegységre vonatkoztatott bruttó termelési értéke a legtöbb kultúrnövényt megelőzi, nagy az összmunka-ráfordítás, azaz magas az üzemelési költség ebben az ágazatban. A termeléssel járó ráfordítások közül legjelentősebb az élőmunka-költség, legyen az hagyományosan kezelt szőlő vagy korszerűsített ültetvény. Ezt mutatják a következő oldalon közölt 2. táblázatban az egerszóláti gazdaság szőlőágazatának 1967. évi termelési költségei.

Az adatokból megállapítható, hogy a sűrűsoros ültetvények bérigénye majdnem a kétszerese a magasművelésű szőlőkének, ezzel szemben az utóbbiaknál az összes ráfordítás mégis 5,7 százalékkal magasabb.

A Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet üzemgazdasági értékelése szerint 1000 Ft átlagon felüli munkabér-felhasználás 43 liter végtermék-növekedést, azonos összegű anyag-, eszköz- és beruházási természetű többletkiadás 170 liter bor előállításával jár. A termelés hatékonysága tehát nem az élő munka jellegű kiadások fokozásával érhető el, hanem több műtrágya,

2. táblázat

A SZŐLŐ TERMELESI KÖLTSÉGEI
(Egerszólát, 1967. év)

Költségnem	Sűrűsoros, alacsony kordonművelésű 150×100 cm-es térállású szőlőknél		Korszerűsített magasművelésű 300×100 cm-es térállású szőlőknél	
	Ft/kh	%	Ft/kh	%
Anyagköltség	2 267	14,8	2 681	18,5
Munkabér	5 422	35,4	2 925	18,0
Segédüzemág	1 424	9,3	1 999	12,3
Értékesökkenés	2 021	13,2	2 974	18,3
Különféle költség	1 914	12,5	2 145	13,2
Általános költség	2 267	14,8	3 201	19,7
	15 315	100,0	16 250	100,0

kombinált védekező szer felhasználásával és korszerű szőlőfeldolgozó-tároló létesítményeknek a termelés szolgálatába való állításával. Ez utóbbi jellegű többletkiadások 2,5–3-szor nagyobb mértékben növelik a terméshozamot, mint az élőmunka-felhasználás emelkedése.

A KORSZERŰSÍTÉS GAZDASÁGOSSÁGA

Utókalkulációs számítások szerint — élő munka- és anyagnormatívák figyelembevételével — 1 kh sűrűsoros szőlő korszerűsítése átlagosan 10–18 ezer Ft ráfordítást igényel. Ebből a munkabér alig 8–10%-ot tesz ki. Ezek szerint az átalakítás a szőlőágazat munkaerejével elvégezhető.

A korszerűsítéstől való idegenkedés szőlőüzemeinkben összefügg az átmeneti hozamkieséstől való félelemmel. Ez a nézet alaptalan, mivel a hároméves átfutási idő biztosíték arra, hogy a kivágásra kerülő sorok letermelése útján a termés kiesés egészen minimális legyen. Azokban az üzemekben, ahol a hagyományos szőlő területe nagy felületet képvisel és krónikus a munkaerőhiány, ott a hozamkiesés ellenére a kétéves átfutási idő alatt végrehajtott korszerűsítés indokolt. Vizsgáljuk meg például, milyenek voltak az egrí borvidéken végrehajtott korszerűsítés költségkihatásai az átalakítással járó veszteségek, és hogyan alakult a korszerűsített szőlőültetvény jövedelme:

	Az átalakítás első két évében 150×100 cm sor- és tőtávú hagyományos szőlőnél (Ft/kh)	Az átalakítás befejezése után (3. év) 300×100 cm sor- és tőtávú magaskordonos szőlőnél (Ft/kh)
Üzemelési költség	45 130	16 250
Ebből:		
1. az átalakítás többlet anyag- és munkabér-költsége	14 500	—

2. egy évre jutó értékesök- kenési leírás	2 021	2 974
Az első két év termés kiesése (15 q/935 Ft I/b. minőség)	13 215	—
Bruttó ráfordítás	58 345	16 250
Termelési érték	28 050	30 295
Tiszta hozam	- 30 295	+ 14 045

Az adatok megerősítenek bennünket abban, hogy a minőségi borvidékeken a hagyományos szőlők korszerűsítésével járó többletráfordítás az átalakítási munkálatok befejezése utáni második évben már megtérül.

Minőségi borvidégeinken országosan összesen 8000 kh hagyományos szőlőt kell korszerűsíteni. Ez 145 millió Ft fejlesztési alapot igényel. A beruházások pénzügyi finanszírozása történhet az állami gazdaságok saját fejlesztési alapja terhére, termelészövetkezeteinknél pedig 4—6 éves időtartamú közleplejártú hitelek felvétele útján. Gazdaságilag megerősödött termelészövetkezeteknél a korszerűsítés pénzügyi bonyolításának különböző akadályai nincsenek, viszont nem mondható el ugyanez a kedvezőtlen termelési adottságú termelészövetkezeteknél. Ez utóbbi üzemek részére a hirteljesítés nem mondható egészen gördülékenynek, a legtöbb esetben az ilyen gazdaságok rákényszerülnek magas kamatozású, rövidlejártú hitelek felvételére is a korszerűsítési munkák bonyolításához. E jelenségek fékezőleg hatnak az érintett gazdaságokban a megkezdett átalakítási munkálatok továbbfolytatására.

A KORSZERŰSÍTÉS FELTÉTELEI

Az előző fejezetekben mondottak alapján megállapítható, hogy a minőségi borvidékeken levő, sűrű térállású ültetvények átalakításának ütemét részben termelési, pénzügyi feltételek, részben pedig a gazdaságok technikai felkészültségének körülményei határozzák meg. Külön kihangsúlyozzuk a korszerűsítés néhány legfontosabb feltételét:

1. A korszerűsítés első és legfontosabb feltétele, hogy az átalakításra kijelölt ültetvény *szőlőfajtája, kora, a tőkegyedek állaga és termőképessége* alkalmas legyen nagy termőkapacitású, 10—15 évig gazdaságosan fenntartható, széles sortávú szőlőkultúrák üzemeltetésére.
2. Minőségi borvidégeinken a hagyományos sűrűsoros szőlők átalakításának fontos meghatározói *a táblák és sorközök lejtési adottságai is*. Amennyiben a sorközökben a lejtőszög a 10%-ot meghaladja, úgy a balesetmentes gépi munka folytatása elválaszthatatlan a mikroteraszok kiképzésétől.
3. A táblák szélessoros kialakítása, s azzal párhuzamosan a komplex gépesítés bevezetése feltétlenül megköveteli a termelőüzemek gépi

eszközellátottságának javítását, és speciális munkagépek beszerzésével a *gépi munka intenzitásának növelését*.

4. A komplex gépesítés a korszerűsített ültetvényben munkaerőt szabadít fel. A felszabaduló élő munka hatékony felhasználása, foglalkoztatása az üzemen belül csak *munkaigényes kultúrák beállításával* lehetséges.

ÖSSZEFOGLALÁS

A korszerűsítés szükségességét, előnyeit, feltételeit áttekintve, néhány mondatban összegezhetjük a korszerű szőlőművelésre való átállás főbb üzemgazdasági vonatkozásait:

- Korszerűsített ültetvényen a gépi munka hatékonysága jelentősen hozzájárul a *munkatermelékenység növekedéséhez* s ezen keresztül a kritikus *tavaszi és nyári munkacsúcsok megszüntetéséhez*. Az üzemekben egyre problematikusabb munkaerőhiány a gépesítés fokozásával, jobb, racionalizált eszközellátottsággal feloldhatóvá válik.
- Az átalakított szélessoros ültetvény tiszta jövedelmének abszolút és viszonylagos emelkedése alapot teremt az *élő munka eszközellátottságának* (növényvédő szer, műtrágya, gépek és berendezések stb.) *javítására*, ami közvetlenül vagy közvetve termésnövekedést eredményez. Az anyagi természetű ráfordítások s azok hatékonyságának javulásával *nő a korszerűsített szőlők tiszta jövedelme*.
- A korszerűsítés csak abban az esetben teszi szükségessé a szőlőágazat mellett *új, intenzív társüzemágak* beállítását, ha az üzemen belül a munkaerő foglalkoztatottságát korábban a hagyományos szőlőműveléssel tették teljessé.
- A sűrűsoros ültetvények átalakítása széles sortávúvá — a nagyobb mérvű termés kiesés elkerülése, a gépesítési igények teljesítéséhez szükséges anyagi erőforrások korlátozottsága miatt — *csak fokozatosan*, megfelelő ütemezéssel oldható meg.

Az elmondottakat figyelembe véve arra a következtetésre juthatunk, hogy hazai szőlőtermesztésünknek *el kell indulnia* azon az úton, amely a racionalizált üzem megvalósításához vezet, még akkor is, ha az ezzel járó áldozatok nem jelentéktelenek. A most folyó gazdasági világverseny kötelez erre bennünket.

Az erősödő nemzetközi konkurrencia miatt ugyanis a bor minősége mellett nem kevésbé fontos a versenyképes ár is, amely csak alacsonyabb önköltség mellett biztosítja az üzemek részére a magasabb jövedelmet.